

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Band: 61 (1947)

Artikel: Diasch minutas tigl Barbazappa : parolla agl Rumàntsch da Sutselva tras Meer digl Patnal

Autor: [s.n.]

DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-216127>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 30.09.2024

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Diasch minutas tigl Barbazappa

*Parolla agl Rumàntsch da Sutselva
tras Meer digl Patnal.*

Igl e scuntro an egn digls bàncs damiaz, daquels da la retscha saniastra sco'gn vean aint dad esch, alla savunda stiva digl zuler gioudem igl Convict.

Sco tei duvearas igl esch, vezzas tei gest quellas duas retschas da bàncs ad egn pult; angual sco an las otras stivas da scola, quegl e la vardad, mo tschella fova tuttegna betga gest tuttegna: quegl fova gea la mi' stiva da scola; ad igl mieus plaz e sayir ànc la agl tearz bànc da miaz a spetga ànc sen me.

Igl bànc e ner sco'gl esch, mo tut daquegl ziplo, partge ca nus vevan la disa da sgriflar aint igls noss partraigs cugl cunti da plemma. Daquegl fagevign igl pli bugent allas uras da Lategn, partge ca quegl eara par nus igl savund onn da Lategn, schigea ca's vevan per endesch onns.

Bustgàn, que gearmadi cugls palpeadars tut afuns an egna foppa blova, a cun quella bucca sateglia, fessa burameng toccan vei sut las ureglias, quel veva sgriflo aint segl sieus plaz cun bustabs da squetsch ascheia:

«Luzia, tei saras la mia.»

• A quegl vilantava nunschaint me.

A la Luzia saseva segl bànc davànt a gest avànt igl Bustgàn. Daratschiart vullev' la igl dias ad el, partge ca la leva saver nut da quel, mo el dastgeva tuttegna vurdar sen las riclas dad ella, neras sco cotgla, sponzas segl culiaz marmalalf dad ella.

«Jou ve ils a dastg' peia vurdar noua c'jou vi», veva'l getg igl Bustgàn a mei.

Ad ear jou vurdav' parurealas sen las riclas nerglischaintas, partge c'jou sasev' davains sper igl Bustgàn, ancùntar la pre, gest sut igl bratsch da fiar d'egna cazola, d'egna cazola cun duas cornas da gas, ca las seras fimavan daquegl blo a mellan sur igl mieus tgiu.

A la pre, quella eara blogrischa, sco la calur d'egn tatg da vegn spons sen egn tuaglia, quels tatgs c'ign sa betga pli radir or, gnànc cun sal betg, a la mamma gi: «Quella tuaglia sa'gn betga pli mettar sei cura c'ign anvida igl ser inspectar a giantar.»

Lùngurusa fov' la quella pre; a la faneastra, lezza fova megna liantsch davent. Igl eara egn faneastra grànda grischa, egn grischa grànda morta faneastra, sco mintga faneastra da Convict, noua ca da las posas tei dastgas sagriplignear sei a tgitar or sen la veia alva lada. Lior van igls carschieus noua c'i vuttan, partge c'i drovan betga pli dad ir a scola.

Sper la Luzia saseva'l igl Tiani, egn rustget ner da 10 onns. Quel ca veva menna pos a savulveva tuttureala anavos par bagliafar cun me: el bagliafava igl pli bugent cun me, partge ca nus dus earan igls pli pardearts da la classa.

«Meer», geva'l, «Meer, tearla», geva'l cun la si' vuschetta setga sco'gn zilep, a vurdava da sutansei cun la si' gnefetta radunda sco'gn mel.

A jou vev' bugent el ear partge ca'l eara sco'gl soda cun Luzia. Na, parquegl veviou nign'quito, nus vevan gea do ad el igl num da «Giunfrigna», partge ca'l vagneva tut cotschan cu's bagliafavan da mattas. Ad igl professor, quel veva do camund agli Giunfrigna da sear adigna sper la Luzia, partge ca lez fova igl sulet tràntar nus ca piztgeava betga ad ella agls calùns.

Mo jou, ear betga jou dev' piztgeadas ad ella, mo ella tuttegna deva mainsvart daquellas igleadas neras se par me a quellas furavan a fagevan detg mal.

Igl Peadar lùng, quel cun tut quels burscheals sen la gneffa ca fova schon 14 onns ad eara sgulo duas geadas digl examen a fimava dascus segl hisli zigarettas sco'gn grànd, quel geva adigna: «He, tge has tei daquels crits da marus cun ella? Ear scha la ti marida, cres tei ca'la vegi plascher ved la ti' gneffa pora? Ella ha fardo igls raps digl tieus tat, he!»

Partge ca tuts ancunaschevan igl mieus tat, egn tat c'eara par me pongir sco'gn bab, egn tat sfurtinus sco'gn giuvan a losch sco egn barùn, ca vagneva adigna sei an carotscha avànt igl Convict a deva biamàn da tut las varts a smaladeva sco'gn Tirc cu'l fova vilo,

schigea ca'l fova egn pardeart, egn daquels pardearts sco'gl dat schaglioc me gest agls martgieus.

Mo jou vev ànc betga gieu igl cor da bagliafar cugl tat surda-quegl da nozzas.

Jou vess gl' amprem lieu amparar agli Luzia sch'ella vigli maridar me, mo jou savev' betga sco gir quegl ad ella: alusch saveva jou ear betga gest tge c'ign stotgi far cura c'ign marida:

La dunna c'jou marid, sto mett' jou bagn sear sper me alla biblioteca digl tat a ligiar cun me an tut quels cudeschs lategns c'jou vignent sprànza ad amprender dalunga da ligiar, mo la Luzia — quegl e igl giommar — e bi sgulada egn'ea digl examen parveia digl Lategn.

Ad igls grigls schiblavan ordafora sainza pos, ad igl professor ligeva avànt a nus las «Vettas digls grànds ummans» digl Cornelius Nepos.

Que professor veva num igl Barbazappa, partge ca'l veva eгна barbutta nera quadra a curta sco eгна zappa. Tuttanegn' ea tscheffa la si' manutta grassa anzatge, la sia manutta grassa cugl ani dad or raschagn nof (el veva marido betga dagitg dunna Lisetta, mo me parveia digls raps, gevign); ea, el tscheffa la batgetta a seglia giou digl pult a mussa sen la tgarta da pre: mo tge ca que sagl vegi gieu da far cugl Cornelius Nepos, seiou betg pli far andamaint, mo mussar mussa'l anzatge sen la tgarta, jou vez ànc sco la si barbutta nera varda sugl givi or, ad igls seas ilets piartg dunquiaran sch'anzatgi da nus bagliaffi dascus.

El e egn grànd, igl Barbazappa, raglieu an eгна raglia stgira cun sriblas, a davo el vezzign la Itaglia, igl calzerùn da l'Itaglia ca fa bogn pes agl blo da la Mar grànda.

«Aqua, aqua» — gi'l — «dattigl gliued ca bagliaffa ànc Lategn, parquegl sanumnani ear igls «Ladins», mo quegl e me egn triap da survanzos ca bagliaffan egn Lategn mastira; quels san betga pli — he, tei tscha giou, betga cupida, ti tùn muntaneala! — tge leviou peia gir, ea, igl san betga pli tge ca segi acusatif a tge ca segi nominatif a gin daquegl da «rosas alvas» ear cu'gl stuve�an gir «rosae albae».

«Ha haha...» riainsa nus. Ad ear Barbazappa ri cun nus a streha la barbutta, lead partge ca'l setgi schi blear.

«Nunudieu» — schmuschegna igl «Tiani-giunfrigna» tiar me — «scumgear igl acusatif cugl nominatif, daquegl vess gnànc igl Peadar lùng fatg.»

Ear Luzia ri igl sieus beal rir cotschan, ella tratga c'ear ella vess betga fatg daquegl.

Ussa e igl Barbazappa puspe segl pult, streha la barbutta a ligia dadòlt, ligia a streha dantànt c'igls «survanzos» anzanouas agl mund truglian cugl Lategn ad igls grigls schivlavan ad igl sulegl arda ad igl Bustgàn sper me ligestia sen mustgas.

Na, jou se betga sfiarar igls seas màns, quels màns megna grànds par el, quels màns mellans tut dartuglia ca u truschan agls satgs ner saposan segl bànc sco zàngas, sco zàngas vivas ca tgit-tan or da mongias megna curtas sco egn giombar sen la tgatscha.

Ach, jou vi ànz antschartgear igl flatg da las Alps segl mieus Atlas, igl mieus aigian Atlas, noua c'igls meas siamis van a spass las seras suaintar las leztgas.

Ea, que rambottal sgubo segl Atlas, ca sea ancùntar la pre blovegn, cun egna mandura megna lada par el, cun egna fatscha sbleha ad igl tgieu ner dacurt tundieu suaintar igls tschantamaints digl Convict (ach, tge grettas la damàn cur ca la Luzia ha ris): ea, quel sund' jou. A tscha e'l igl plàn digl Po, noua c'igl Po curra, tut an veard, alusch da lasei igls flatgs bregns da las Alps: anzanouas qua sto'gl eassar, noua c'ign bagliaffa ànc Lategn schigea ca truglieu.

Mo qua stat me scret «Grischùn» a nut otar, a quegl e schi poc par tgi c'ha schi blear dad amparar, cur c'ign ha survagnieu schi egna fevra da saver.

Partge c'igl Lategn e peia betga mort, sco' gn carteva. A quegl ha' gl mieus tat betga savieu, el ca sa schaglioc tut. Sco'l vean a saglir, cu'l oda daquegl, el ca fa nut otar alla si' vetta ca ligiar cudeschs vigls a sadar giou cugl taimpal d'Apollon, saves, quel ca e smears giou me egn kilometar davent da tgea nossa.

Mo el prandeva ear me cun el par ir agl taimpal, la stad da vacànzas. A nus navan a navan ad igls pes smerschevan aintagiou agl sablùn alf a fegn da la Mar: nus navan par antschartgear tocanaglia digl taimpal dad Apollon, tras las tgaglias arsas digl sulegl, noua ca las tgoras schevan anavos lur tgiclànas a las zearps

zupavan lur agnieus. Ad egn snavur sco da fevra nava tras me; igl po eassar parveia da las zearps, ner parveia digl Dieus sataro sut igl sablùn tgòld a greaf: a jou struclav' lu pli ferm igl màn digl tat a savullev' se par el a vazev' egn nunschainta gravadetna, sco'gn' umbrivgia, sen que tgieu vigl a blut sut la vearscha melna digl sulegl, ad egn aigian santimaint da la mort strianava me, sco scha la vetta vess nigna valetta pli, partge ca tut quegl c'e grànd a bi agl mund fova mort.

«Vezzas», geva'l igl tat a mussànt egn toc tearacotga a mei, «vezzas quels crocs? Igl e bustabs grecs: cura ca tei es grànd, veans tei alu a givignar els, tgatscha me quels agl satg.»

A nus navan a tgea tràntar stgir a cler, jou sedretg a losch, el ampo sgubo, cugls satgs plagns da crappa sontga.

Mo cura c'jou vev' ampruvo da ruschanar daquegl dad Apollon aglis cumpogns digl Convict, vevan tuts ris or me.

Mo quegl e gea tuttegna: quels en gea tuts gnacs, gnacs, fegls da gnacs, partge ca ozsegli — gi'l igl tat — mintga gnac sa gudignear raps, a tarmettar la si' gianira or agl gimnasi.

Mo tge amporta quegl? Igl Lategn e betga mort, igl Lategn e betga mort, ad igl mieus cor batta, a mintga bat gi puspe la grànda nova a mei ad igls meas ils targlischan: jou vez igl tat, igl tat ca sea a tgea, tràntar igls seas cudeschs vigls a sa nut c'igl Lategn segi ànc vif, alura riv' jou aint dad esch e gitg: «Sas,»

Mo tge stuvessign dantànt far, partge ca la flomma digl Lategn stidi betga dafatg? Anzatge stuvessign far, ign stuvess far anzatge.

Ad igl vean andamaint a mei c'ign ha rabaglieu avànt egn per onns egn colecta da vastgieus pigls svantiros d'egn tearatriambal. Partge stuvessign peia betga far uss egn colecta da cudeschs pigls sfiaros digl Lategn? Igl tat vev' avunda gramaticas lategnas, daquellas veva'l gea sayir blear damegna.

Jou stumpl' igl Tianiet-giunfrigna a raschùn dascus cun el daquegl:

«Mo tge», gi'l el, «igls ezs ston sez ir aint an egn Convict sch'i vuttan amprender Lategn sco'gl soda. Jou, par mia part, amprend igl Lategn me parquegl c'jou sto vagnir apotecar, alusch adia.»

Jou vight tut sbleh. Jou vess betga cartieu c'igl Tiani giunfrigna

Igl Bustgàn ha udieu igl noss scusatem a varda sen me sbitànt a storscha la si' bucca fessa, burameng toccan sut las ureglias, gi betga egn pled a liyegia anavànt sen mustgas.

A Barbazappa bagliaffa anavànt giou digl pult: «Magnus hoc bello . . .»; igls grigls schivlan ordafora; igl sulegl e uss sfundro aint an la stiva tras igls giattars da faneastra sco'gn auazùn da dor.

A jou tscheartg anavànt igls Lategns pears allas Alpas, mo igl e a mei sco scha la glisch nadetga biansànt anvidada fuss uss stezza. Jou vess betga cartieu c'igl Tiani giunfrigna . . . Ach, sco tut e vit a sainza senn.

«Tge has tei, Meer? Tge tgâvas?» smuschegna egn vusch. Quegl e Luzia, ea quegl e Luzia. Ad ella varda sen me sco par gir: «Igl Lategn sa bagn eassar mort, mo jou sund viva.»

Jou vard sursto sen ella, ad egn num vean andamaint a mei par ella, igl sulet detg num par ella: «Venus», la sora d'Apollon, la diala grànda, la diala da la bealtezta digls Lategns.

«Venus, Venus», gi'l igl mieus cor ad ella: mo igls leafs buvegian betga da gir or egl, mo i gin tuttegna egl tras egn rir se par ella.

«Hm, hm», fa'l igl Bustgàn, a punscha egn cugl cumbal. El e gea fegl d'egn puràncal, a sa betga sco'gn stotgi sadamanar. Mo scha'l dat ànc egn piztg agli Venus, lu sturnesch' jou el.

«Stet cieus, tscha giou», sgregna'l igl Barbazappa. «Quoniam legibus . . .»

Luzia savolva tamantada puspe a cun ella va tut la glisch davent da la mi' antgearna. Igl Atlas sche met a mort segl bànc.

Luzia ha bugent me, sen quegl mett' jou paig, mo tge gida quegl? Maridar dastg' jou betga ella: ach me sch'ella savess ampo dapli Lategn, forza c'igl tat gess ca schei. Ea, mo igl sto gl'amprem vargear schi blears onns, onns ad onns, ad onns, toccan ca jou sund grànd, a que smaladiu tains va schi plànsieu; ear betga las eandas ad igls mains toccan tiar las vacànzas vuttan ir; alu que tùn Convict noua c'i tundan a tgei igl tgieu sco ad egn malfagiaint. A tei stos star qua dantànt c'igls Lategns moran or allas Alps; ad an tut que sulegl, ea quellas caliras tras igls giattars faneastra, a tut quels cumpogns tgutgs, a que Bustgàn ca siua igls pes, ach sco e'gl lùngurus da vivar cu'gn e ànc me endesch onns.

A jou savolv' ancùntar igl Bustgàn. Cugl sieus tgieu quadar da biàstg, liyegia'l uss sen egna grànda mustga ca va a spass sen la si' Gramatica Lategna. Cun quels màns c'han dastgieu piztgear la mi' Venus smatga el mustgas.

Ad egna gretta salvatga ha tschifo me. Jou ve sasantieu a vagnir tut alf allas vestas ad aintagiou agl culiaz zatge sco'gn nuf, sco'gn nuf c'jou savev' betga sgulanar giou.

«Tei, smaladiu glimari, tei stos paiear par tuts», veiou tartgieu tiar mamez.

El clappa gest uss aint alla pala màn la mustga ad egna nunschainta leadeztga ha duveart parmiaz la si' bucca fessa.

«Tei stos paiear . . .»

A jou ve tschifo igl guttar tenta a ve svido or el tut an egna frida cun egna slafada salvatga sen la gneffa dad el.

Alusch tràntar egna nunudida canera, durlis, biargals a riems, veiou sascho manar, cugl tgieu tundieu sco'gn malfagiaint a cun l'igleada gearmadia d'egn Herox, giou alla «zella nera» noua c'jou ve survagnieu tres gis or me pàn schetg ad aua frestga.